

נענה רבי יצחק והשיב לו: אסביר לך את מעשי. אני רגיל לצום ולהתענות לפעמים תדירות ותכופות. ממילא, אם הייתי צם ביום הזה, לא היה זה עושה שום רושם למעלה, שהרי כבר רגילים בתעניותיי ובסיגופיי. רק כאשר ערכתי סעודה גדולה ביום חול פשוט, ואמרתי דברי תורה ושרתי שירות ותשבחות להקב"ה, מזה נעשה רעש בשמים. שאלו שם בתמיהה: מה קרה? מהיכן באה הרחבת הזדעת הזו לרבי יצחק, ואז נודע הדבר, בתו של ר' יוזפא חלתה, והוא חילק צדקה ביד רחבה וגם לרבי יצחק הוא העניק. שמעו את זה בבית דין של מעלה, ומיד פסקו שהזכות הזו תגן עליה והיא תתרפא, ואכן כפי שאתה רואה - היא תיכף התרפאה!

עובדא זו, היא דוגמא ומשל למאמרו של הרה"ק התפארת שלמה זי"ע (רמזי פסח, ליום ב' של פסח), שעמד בענין הצום שגזרו מרדכי ואסתר בימי גזירת המן שלושת ימים לילה ויום, שאחד מהם חל בליל התקדש חג הפסח, ליל הסדר, וכמבואר בגמרא (מגילה טו.) על הפסוק (אסתר ד', י"ז) 'ויעבר מרדכי, שהעביר יום ראשון של פסח בתענית'. ונשאלת השאלה מאליה: מדוע מיהרו לקבוע את הצום והתענית דווקא בליל פסח, ולבטל בכך את בני ישראל מן המצוות היקרות של אכילת מצה, מרור ושתיית ארבע כוסות. הרי מה היו מפסידים אם היו מחכים כמה ימים, אפילו לחולו של מועד, ולא היו קובעים את הצום באופן שימנע מבני ישראל את עריכת ליל הסדר ככל מצוותיו ומשפטיו. והלא אין הגזירה נגזרה רק לבעוד שנה, ואין סיבה למהר כלל. שוו בנפשכם: כלל ישראל באותו הלילה, ליל הסדר עמדו וכו בתפילה ובתחנונים מתוך צום ומספד מר. איש לא אכל מצות, לא אכל מרור, ואף אחד לא שתה ארבע כוסות! על מה ולמה היה צורך בביטול מצוות החג?

ומבאר התפארת שלמה, כי הנה בכל ליל הסדר נעשה רעש גדול בשמים מכל המצוות המיוחדות שכלל ישראל מקיימים בלילה הזה, שהרי מצוות מצה ומרור וארבע כוסות פועלים כידוע גדולות ונצורות, ייחודים ותיקונים עליונים. אם אכן היו גם באותו הלילה בני ישראל עורכים את הסדר הזה, היה אמנם מתעורר רעש גדול בשמים, אבל לא בשונה ובמיוחד מכל שנה. באה אסתר ואמרה: אם כן, נבטל את סדר הלילה, ואזי יתעורר רעש גדול ונורא בשמי מרומא עילאה. שם ישאלו בדחילו: מה אירע שבני ישראל לא קיימו השנה את המצוות היקרות כל כך, הרי הם כה חסרים כאן. ואז יודע בקרב פמליא של מעלה, שבני ישראל נמצאים בצר ובמצוק, ולכן הם עומדים כעת בתפילה ובתחנונים להעביר את רוע הגזירה, במקום לערוך את ליל הסדר מתוך שמחה כרגיל. על ידי כך תבוא הישועה.

בזה נבוא ונבאר מה שמצינו אצל המקושש עצים, נאמר סוף פרשת שלח (ט"ו, ל"ב - ל"ד): "וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקֵּשֶׁשׁ עֵצִים בַּיּוֹם הַשֶּׁבֶת. וַיִּקְרְבוּ אֹתוֹ הַמַּצְאִים אֹתוֹ מִקֵּשֶׁשׁ עֵצִים אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאָל כָּל הָעֵדָה. וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ בְּמִשְׁמַר כִּי לֹא פָרַשׁ מֵהַיְעֲשֶׂה לָּוִי."

ומצינו בשבת (צו): "תנו רבנן: מקושש זה צלפחד, וכן הוא אומר (שלח ט"ו, ל"ב) "וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ וְגו'" ולהלן הוא אומר (פינחס כ"ז, ג') "אָבִינוּ מֵת בְּמִדְבָּר, מֵהַלֵּן צִלְפַּחַד, אֵף כֵּן צִלְפַּחַד, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֹו רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתִירָא: עֲקִיבָא, בֵּין כֵּן וּבֵין כֵּן אַתָּה עֵתִיד לִיתֵן אֶת הַדִּין. אִם כְּדַבְרִיךָ, הַתּוֹרָה כִּיסְתּוֹ וְאַתָּה מַגְלָה אוֹתוֹ, וְאִם לֹאוֹ אַתָּה מוֹצִיא לְעַז עַל אוֹתוֹ צִדִּיק."

אם כן מבואר שרבי עקיבא גילה שהמקושש היה צלפחד ורבי יהודה בן בתירא התרעם על רבי עקיבא, שבין אם אכן היה זה צלפחד ובין אם לא היה זה צלפחד, התורה לא פירשה מי הוא היה ועל כן יש כאן הוצאת לעז עליו. ואם כן נשאלת אכן השאלה, מדוע גילה רבי עקיבא את מה שהתורה הסתירה?

אלא כתבו התוספות (בבא בתרא ק"ט: ד"ה אפילו קטנה) על צלפחד: "דאמר במדרש, דלשם שמים נתכוין שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחוייבין במצוות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים ולא נשאו עד סוף ארבעים שנה כדמוכחי קראי."

וביאר בספר תורה תמימה: כי רבי עקיבא סובר כמו המדרש שהובא בתוספות שצלפחד התכוון לשם שמים, ואם כן בגילוי שמו אין לעז עליו כי היה צדיק, וממילא אין פגם במה שגילה רבי עקיבא את שמו.

איך לפי זה עדיין יש להקשות, שאם כוונתו היתה לשם שמים וצדיק היה מדוע התורה הסתירה את שמו?

אלא שכתב הגר"ח מוולוז'ין בכתר ראש (אות קל"ב): "עבירה לשמה, אמר רבינו שלא הותר מזמן מתן תורה כלום, להידועים האומרים שהכל בכלל עבירה לשמה, ואמר א"כ למה כל התרי"ג מצוות, מה לשמה יעשה ושלא לשמה לא יעשה אפילו מצוה. אבל באמת אחר מתן תורה אין לזוז מכל תורת משה ומצוות ודברי חז"ל, ושלא להישען על דעת היצר. ומצינו במדרש שחנוך היה תופר מנעלים ובכל תפירה כיוון יחודים ופעל למעלה, ועד"ז היה כל מעשה האבות אף הגשמיים, עד"כ "בכל דרכיך דעה", וכל זה קודם מתן תורה או לבני נח גם בזמן הזה הרשות נתונה לו לעבוד להבורא ית"ש בכל מה שירצה לשמו ית', רק שישמור שבע מצוות, אבל לנו בני ישראל נתנה תורה גדר וגבול, וכל המעשה נכלל בציווי ואזהרה, בציווי נייחד כוונתנו להבורא ית"ש, וגדר החסידות לדקדק בהם עד קצה האחרון, ולפרוש מאחד משבעים משער האיסור וליזהר בכל דקדוקי סופרים ואזהרות שאסור לנו מיום מתן תורה אשר ציוה ה' והלאה. ואם לקח יעקב ב' אחיות ועמרם נשא דודתו, זה היה קודם מתן תורה, אבל מעת שקיבל משה התורה מסיני לא תתחלף ולא תומר ח"ו, ואף ששיג כי כן ראוי לו לפי תיקון נשמתו באיזה עבירה, וק"ו אנו שהשגתנו הכל הבל והשקפתנו ג"כ הבל, ומה שאמרו חז"ל (נזיר כג:) גדולה עבירה לשמה, זהו מה שביארו גבי יעל אשת חבר הקיני כו', שנמצא בכתבי האר"י ז"ל שהיתה גלגול, ועוד שכוונתה היה להציל כלל ישראל, וחלילה לדמות לזה שאר ענינים כפי סברותינו, ואין דומה".

וכן כתב הנצי"ב מוולוז'ין בספרו העמק דבר (הרחב דבר פרשת תולדות כ"ז, א'): "יש לדעת דכל מידה רעה שבעולם המה בכלל היצירה, שברא ה' גם אותם, כדכתיב יוצר אור וגו' ובורא רע, ועל כן יש בהם איזה טוב. והרי זה דומה לסם המות דוודאי מזדמן עתים שהוא סם חיים לחולה, ומכל מקום נקרא סם המות משום שעל פי רוב הוא ממת. וגם בעת שנצרך להשתמש לחיים נדרש דקדוק גדול על פי הרופא ובצמצום שלא יוסיף כלשהו ויסתכן. כך כל מידה רעה המה טובים לשעה רצויה רק יש להיזהר שלא להשתמש במידה זו כי אם על ידי רב מובהק ובצמצום שלא יוסיף על הצורך..."

אבל העניין דלהשתמש בעבירה לשמה יש לזהר הרבה שלא ליהנות ממנה כלום. ולא דמי לעושה מצווה דאף על גב שנהנה גם כן, המצווה עומדת במקומה. מה שאין כן עבירה לשמה - ההנאה שמגיע לגוף מזה בעל כורחו הוא עבירה וכמבואר יבמות קגא, ונזיר דף כג גבי האי דאמרו גדולה עבירה לשמה וראיה מייעל ומקשה והא קמתהני מעבירה. ואף על גב שוודאי רשאה הייתה משום פקוח נפש כמו שכתבו התוספות מכל מקום לא הייתה משתבחת על זה משום דהנאה שבזה נחשבת עוון..."

נמצא כי אין היתר כללי של "עבירה לשמה" ואין זו הוראה לדורות ולכן התורה לא פירסמה את מעשיו של צלפחד שאין ללמוד ממנו.

ונראה לומר, כי רבי עקיבא גילה את סודו של צלפחד שעשה עבירה לשם שמים, כי למד זאת מסבתו.

הגמרא (נזיר כג:, הוריות י:) מביאה, אמר רבי נחמן בר יצחק: גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, והאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפי' שלא לשמן, שמתוך שלא לשמן בא לשמן. אלא אימא כמצוה שלא לשמה דכתיב "תבורך מנשים יעל אשת חבר הקני מנשים באהל תבורך", מאן נשים שבאהל? שרה רבקה רחל ולא. אמר רבי יוחנן: שבע בעילות בעל אותו רשע באותה שעה, וכו'. יעו"ש.

הרי לנו כי הדין של "גדולה עבירה לשמה" נלמד מייעל אשת חבר הקיני, שהסכימה לעשות עבירה עם סיסרא כדי להורגו.

וכתב רבי ניסים גאון בפירושו עמ"ס ברכות (כז:): "וז"ל: נוקי לרבי עקיבא, לית ליה זכות אבות. איתא בסנהדרין בפרק כל ישראל יש להן חלק (דף צו), מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, ומאן אינון רבי עקיבא ואיתא נמי בפרק הניזקין דמסכת גיטין (דף נז.) עכ"ל.

והרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספרו פרי צדיק (פרשת כי תבוא אות י"א) כותב: "ובספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו איתא, שרבי עקיבא בא מסיסרא כשבא על יעל אשת חבר הקיני, ואיתא מהאר"י הקדוש, שמשח רבינו היה שורש תורה

שבכתב, ומטעם זה בא רבי עקיבא מסיסרא ומאשת חבר הקיני, שבהם היו ניצוצי בחינת תורה שבעל פה וכו'.

נמצא כי רבי עקיבא היה נכדה של יעל אשת חבר הקיני, וממילא הוא למד מסבתו את השיטה של "גדולה עבירה לשמה", ולכן פירש מעשיו של המקושש שחילל שבת שלשם שמים התכוין.

עוד יבואר בזה, הגמרא (נזיר שם, והוריות שם) מביאה דוגמא נוספת ל"עבירה לשמה": אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב "כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם", משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה צדיקים ילכו בהם, זה שאכלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו בהם. א"ל ריש לקיש: רשע קרית ליה?! נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מי לא קאכיל? אלא משל לשני בני אדם זה אשתו ואחותו עמו בבית וזה אשתו ואחותו עמו בבית, אחד נזדמנה לו אשתו ואחד נזדמנה לו אחותו זה שנזדמנה לו אשתו 'צדיקים ילכו בהם' וזה שנזדמנה לו אחותו 'פושעים יכשלו בהם'. מי דמי אנן קאמרין חדא דרך והכא שני דרכים? אלא משל ללוט ושתי בנותיו הן שנתכוונו לשם מצוה 'צדיקים ילכו בהם' הוא שנתכוון לשם עבירה 'פושעים יכשלו בהם'.

נמצא כי בנותיו של לוט אף שעשו עבירה במעשיהם, אולם לשם שמים נתכוונו.

וכתב על כך החיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת כ' אות י"א): כונה. הדבר ידוע כי הכונה התמימה בעבודת ה' אין למעלה הימנה, וה' יראה ללבב. הלא תראה בנות לוט שאמרו רז"ל שסברו שנאבד כל העולם כמו המבול ולא נשאר כי אם הן ואביהן, ומשום הכי נזקקו לו, והגם שטעו טעות גמור כי לא נאבדו כי אם סדום ובנותיה וכל העולם בהשקט, מכל מקום ה' ראה טוב לבם שנתכוונו לדבר מצוה, ויצאו משם חמדת ישראל, עובד ישי דוד שלמה וכל מלכי ישראל עד מלך המשיח. ולפי שכונתם לטובה לכן נקבות מואביות ועמוניות ומותרות. ומכאן נראה בעין תוקף מעלת המחשבה והכוונה טובה. ע"כ.

ומצינו בפרשת לך לך כשעזב אברהם אבינו בציווי ה' את בית אביו בחרן ללכת לארץ ישראל, לקח עמו את לוט בן אחיו, כמו שנאמר (י"ב, ה'): "ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען".

שואל על כך בזוה"ק (לך לך דף ע"ט): "מה חמא אברהם לדבקה עמיה לוט?". (- מה ראה אברהם לקחת עמו את לוט, אשר כפי שנתגלה אחר כך כשבחר להתיישב בסדום, לא היה צדיק). ומתוך הזוה"ק: "אלא בגין דצפה ברוח הקודש דזמין למיפק מניה דוד". ראה אברהם ברוח קדשו כי עתיד לצאת ממנו דוד מלך ישראל, לכן לקח עמו את לוט כדי לשמור על הניצוץ הקדוש של מלכות בית דוד.

בספה"ק שם משמואל (פרשת לך לך, תרע"ו) מביא בשם המהר"ל שמסביר את דברי רש"י "אנשים אחים אנחנו" שהיה קלסתר פניו דומה לו, ופירש המהר"ל, משום נשמת דוד המלך ע"ה שהיתה אז שקועה בלוט, על כן קראהו הכתוב "אחים" וקלסתר פניו היה דומה לו.

השל"ה הקדוש (חלק תורה שבכתב פרשת לך לך) כותב: שארבעת המלכים "ויהי בימי אמרפל מלך שניער אריוף מלך אלסר כדלעמך מלך עילם ונדעל מלך גוים" (לך לך י"ד, א') עלו להילחם בסדום ולהרוג את לוט, לפי ששורשם הרוחני הרגיש שטמונה בלוט נשמה גבוהה מאוד. וכל כוונתם של אלו ארבעת המלכים היתה לתפוס את לוט בשבי כדי לבטל ולאבד את נצוץ נפש דוד שהיתה בו. לכן מיד אחרי שהם תפסו את לוט הם סיימו והלכו להם מהעיר סדום, שנאמר (שם פסוק י"ב) "ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם וילכו והוא יושב בסדום". וכששמע אברהם אבינו ששב את לוט, הוא יצא להצילו על מנת שלא תלך לאיבוד נשמת דוד המלך שהיתה טמונה בתוכו, אף שידע כי בזה הוא מכניס את עצמו למקום סכנה.

כמו כן מבאר בספה"ק שם משמואל (פרשת וירא, תר"פ): ומעתה יתבאר גם ענין לוט שהתהפך כחומר חותם, אחר שהיה חשוד על גזל ועריות נשתנה כרגע להיות מוסר נפשו על מצות הכנסת אורחים. דהנה לוט עדיין היתה בו נשמת דוד המלך ע"ה, וע"כ בראותו את המלאכים, ואת אורות האלקות אשר עמם, מצא מין את מינו וניעור ונתרגש ונתפעל מאד, למעלה מגבול וגדר, כמהות דוד המלך ע"ה ראש השלישים ראש לשלשת האבות, על כן מסר נפשו ממש על מצות הכנסת אורחים, אף שלא מצינו ככה באברהם, שתהיה לו מסירות נפש ממש בהכנסת אורחים. עכ"ל.

ומצינו בספר 'פנים יפות' ובספר 'נחלת יעקב' (להגאון הגדול רבי יעקב מליסא זצ"ל בעל "חוות דעת" על יורה דעה ו"נתיבות המשפט" על חושן משפט) שביארו מה שהזהיר המלאך את לוט (וירא י"ט, י"ז) "אל תביט אחרריך", על פי מה שכתוב ביציאת לוט מסדום (שם פסוק ט"ז): "ויתמהמה ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו וביד שתי בנותיו בחמלת ה' עליו ויצאנהו מחוץ לעיר". ולכאורה יפלא הלא מדרך העולם היא שאדם רוצה להציל את עצמו מסכנה, אם כן אחרי שראה לוט את הכח של המלאכים להכות את כל האנשים אשר בפתח הבית בסנוורים, איך התמהמה ולא חש לחייו?

אך ביאור הענין הוא על פי מה שהביא רש"י (תחילת פרשת קרח ט"ז, ז') בשם מדרש תנחומא: "וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה? עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט". וכן מצינו במשה כשהרג את המצרי נאמר (שמות ב', י"ב) "ויפן פה וזכה וירא פי אֵין אֵיש ויִדָּ אֵת הַמִּצְרִי ויִטְמְנְהוּ בַחֹל". ופירש רש"י: "שאינ אֵיש עתיד לצאת ממנו שיתגיייר". הרי כי אם היה עתיד שיצא ממנו גר היה ניצול בזכותו.

ומאחר שלוט הבין שכל הצלתו היא בזכות דוד המלך שעתיד לצאת ממנו, לכן התמהמה ולא חשש כל כך לחייו.

אולם המלאכים החזיקו בידו וזירזוהו לצאת, כי השטן מקטרג בשעת הסכנה, והרבה דרכים למקום להוציא את דוד המלך ממקום אחר. וזהו שהזהירו המלאכים את לוט: "המלט על נפשך אל תביט אחרריך", אל תביט בדורות שיבואו אחרך שעתיד דוד המלך לצאת ממך, ותסמוך בכך שאין אתה צריך לצאת מסדום כי תינצל בזכותו, "המלט פן תספה".

מעשה שאירע עם הרב הגאון משה פיינשטיין זצ"ל, בעל אגרות משה (כפי שהובא בהקדמה לאגרות משה ח"ח):

"בתחילת חורף תרפ"ב חלה אחד מבעלי הבתים ונפל למשכב במין חולי מוזר ולשונו התנפחה בפיו. כאשר תקיף ליה עלמא ורבונו בא לבקרו, ביקש החולה להוציא כל איש מעליו וסירב לרבונו את סיבת חליו. לדבריו שבו ע קודם לכן בפרשת וירא הקיפה כיצד זכו בנות לוט שהמשיח יהיה מצאצאיהן, אף שלא בושו בגילוי עריות שעשו והודיעו שבניהן הם מאביהן, ודיבר עליהן בדרך ביזיון. בלילה הופיעו בחלומותיו שתי נשים זקנות מאוד שראשן ופניהן מכוסים ואמרו שהן בנות לוט. הן הוסיפו ואמרו לו ששמעו את טענתו, ובאו מעולם האמת לענות לו. הן טענו שהיו יכולות לומר שמאחר שהן ממשפחת אברהם וניצלו בדרך נס מסדום, לא היו תולים בהם מעשה זנות, והיו יכולות לומר לייחס לעצמן כל מעשה נס. כך שהיו יכולות לומר שנתעברו מן השכינה כביכול, ולייסד דת חדשה כנצרות. והן קראו לבניהן עמום ומואב להודיע שכאשר אשה מתעברת יש לוולד תמיד אב בשר ודם. מזכות זה זכו ויצא מהן המשיח האמיתי. עוד אמרו, שהוא חטא חטא גדול כאשר דיבר עליהן בדרך ביזיון. מאחר שהוא דיבר עליהן בזלזול, הוא ייענש מידה כנגד מידה כמרגלים (רש"י שלח י"ד, ל"ז) ותשתררב לשונו ותתנפח בחולי משונה וכך ימות. כשסיים האיש לספר את סיפורו, היסב פניו אל הקיר ונפטר לעולמו. רבנו ראה בכל עניין אמיתי, מאחר שההסבר נראה לו הסבר אמיתי".

והנה מצינו אצל דוד המלך שעשה עבירה לשמה. האחד, הגמרא בסנהדרין (קז). אומרת: ואמר רב יהודה אמר רב: ביקש דוד לעבוד עבודה זרה שנאמר (שמואל ב' ט"ו, ל"ב) "ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים", ואין ראש אלא עבודה זרה שנאמר (דניאל ב', ל"ב) "הוא צלמא ראשה די דהב טב". והנה לקראתו חוישי הארפי קרוע פתנתו ונדמה על ראשו", אמר לו לדוד: יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה? אמר לו: מלך שכמותי יהרגנו בנו?! מוטב יעבוד עבודה זרה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא.

כמו כן בענין חטא בת שבע, הגמרא במסכת סנהדרין (קז). מביאה: דרש רבא מאי דכתיב (תהילים נ"א, ו') "לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדרך תצדק בשפטך", אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: גליא וידיעא קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כיפינא אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למריה. כלומר, חז"ל קובעים כי מעשהו של דוד היה 'עבירה לשמה', כי היות והקב"ה קבע שלא יעמוד בנסיון, הרי לא ראוי שהעבד יזכה בוויכוח עם רבו, ויש כאן קידוש שם שמים.

ויש לומר, כי דוד המלך למד זאת משורש נשמתו - בנותיו של לוט שעשו 'עבירה לשמה'.